

גשתי אותו ברחוב דיונוגוף, ימים מעטים אחרי פעולת חוסאן. הוא לבש חולצה לבנה, וביתו החזיק ספר על מלחמת-שיריון, עם הקדשת המחבר.

היתה לו תלונה. הוא קרא את המאמר שהופיע באותו יום במדור הנידון. לא את החלק הפוליטי שבו, אלא את ההתחלה, שדנה על "אנשים העושים חג בלבם מדי שומעם כי עשרות ערבים נהרגו".

הקטע שעורר את תשומת-לבו היה זה שקבע: "מלאכת ההריגה לעולם אינה חודרת-חדורה. כל חייל קרבי יודע זאת. יש והיא דרושה. יש והיא בלתי-ינמעת. אולם אין בה שמחה, ואין בה אושר".

זה בדיוק נכון, אמר ירמי. זהו בדיוק מה שהוא מרגיש, מה שכל אחד מרגיש. אם כן, מדוע שמה המערכת באותו גליון עצמו תמונה של ערבי הרוג על השער? הלא זהו סתירה גמורה לתוכן המאמר! אסור לעשות דבר כזה. החיילים אינם רוצים בכך.

★ ★ ★

מחתי בלבי, יותר מאשר שמחתי זמן רב מאד. הנה הוא ישב, חייל אמיתי, לוחם אמיתי, כמעט דמות מתוך אגדה היה. לא היה אדם בארץ כולה שיכול היה להתפאר כי היה במצבים מסוכנים יותר, ולעתים תכופות יותר, מאשר סגן ירמיהו בורדנבו.

וצעיר זה, הנציג המובהק ביותר של טיפוס החייל הקרבי העברי שלאחר-המלחמה, התנגד לתמונה המראה את חללי האויב. הוא התנדד למאמרים המפארים את מלאכת ההריגה, המריעים לידו של האויב. לא היה יכול להיות סימן מעודד יותר לבריאותו של הדור. ישבנו ליד שולחן של בית-קפה — ירמי, חברה אחת ואנוכי. הוא דמה לתמונתו של אותו חייל גדול, צ'ארלס אורד ויינגייט, כהר דמות בן לאב. הוא נראה כל כך כלוחם, עד שקשה היה להאמין שהיה באמת כזה. זקנו השחור והעבה עשה אותו הרבה יותר מבוגר מ-23 שנות חייו. עינו הימנית היתה כמעט תמיד סגורה, אף שראיה בה. מרחוק היה דומה לשוויצרי, מן הסוג המסתובב הרוב ברחוב דיונוגוף. אולם מי היה שתקן. על פעולותיו דיבר מעט, גם בין ידידים.

על מה דיברנו? על השגעון היחסי — אם הסייר משוגע מן החבלן, או להיפך. הסייר מתרוצץ, אולם מטענו קל. החבלן סוחב מטענים, וסופו ליפול קרבן לשגעונו. חבלן טוב, אמר ירמי, נותן לאנשיו ללכת עם המטי עזים שעדישעתיים לפני הפעולה, כדי לוודא שהמטען ארוז כהלכה ואינו מעייף בשעת ההליכה.

קשה היה להבין את דברי ירמי. הוא דיבר בקול גמוך, שהיה צורך לנחש חלקים שלמים מכל משפט. כל כמה דקות עברו מכרים, ניגש מישהו להגיד שלום. ירמי היה פופר-לרי מאד.

★ ★ ★

תנועה רבתה מאד באותו בית-קפה, ובבתי-הקפה הסמוכים. ים של אור השתפך על הרחוב הסואן. צעירות מפורסמות עברו במכוניות מפוארות, דורצבעוניות. מן הכיכר התקרב נהר אנושי, אות כי נסתממה ההצגה הראשונה בבתי-הקולנוע. בנושם וחתיכות מילוא את האוויר בצחוקם העלילי, חסר הדאגות.

זהו ההבדל, אמר ירמי. חיילי תש"ח אינם מסוגלים להבין את זה. או היתה מלחמה. כל העם לחם. כל לוחם שיצא לקרב ידע שבאותו רגע יוצאים גם חבריו. ושבתלי-אביב יש האפלה, ושאישי אינו נהנה, חוץ מאותם שנודמנו לחופש.

אבל עכשיו זה לגמרי אחרת. החייל יוצא לקרב, והוא יודע שבאותו רגע ממש הולכים המונים לקולנוע, ומפארטסים בחורים ובחורות בבתי הקפה, ונערכים נשפירחשק בדי-רות, ודולק האור בחלונות הראווה העליונים, ונמשכים החיים כרגיל.

והוא יוצא לתוך הלילה, אל כדורי האויב, אל מטר הפגזים, אל המרחב הדומם, בו יכול כל צירצור של צרצר להיות הקול האחרון שישמע בחייו. והוא מרגיש את עצמו בודד, ושונה מן האחרים.

רציתי להגיד לו שזה תמיד כך, שתמיד המעוט הוא הלוחם, ושגם בימי המלחמה נמצאו די צעירים וצעירות שעשו חיים בתלי-אביב. אולם ידעתי שהוא צודק, בעצם. הפעם זה באמת אחרת. הלוחם של תש"טיו לוחם בתנאים שאין להם תקדים. אפילו במלחמת קוריאה, היה צל המלחמה פרום לפחות על כל חצי-האי, ורק באמריקה הרחוקה נמשכו ונגולדו הילדים.

רציתי להזכיר את הקטע מתוך הספר גשרי טוקור'י, בו מסביר האדמיראל לטייס מדוע היה עליו לחתור על ביתו, על עבודתו ועל ילדיו ולבוא למלחמה, בעוד ששום אדם אחר בעיר מולדתו לא חיתר על שום דבר. אולם שכחתי את הקטע. עתה הוא מונח לפני:

דברי הטייס הרגיוזו את האדמיראל. סמויות, הוא אמר בנעם. המעמדות תמיד נופלות על מעטים, אתה יודע זאת... איש אינו יודע לעולם נופלים הגיבוס השחורים בחלקו. אבל כל חברה מחזיקה מעמד הודות למאמציהם. כן, הודות לקרבנותיהם, של מעטים.

ובמקום אחר, בשיחתו אם אשת הטייס; בעלך הפציץ גשר. הוא לא היה מוכרח לעשות

זאת. הוא יכול היה לטובב את המסוס, ואיש לא היה יודע זאת לעולם. אולם ישנם כמה אנשים שאינם מסתובבים. הם מגיעים אל היעד, למרות שמעמדת המלחמה נפלה על שכמם שלא בצדק. אני תמיד חושב על אנשים אלה כעל האנשים המתנדבים. העולם סטך תמיד על האנשים המתנדבים".

★ ★ ★

ישוהו מן העוברים והמנפנפים סיפר לירמי שבאותו רגע נערכות בחינות לחובבים בבית-ציוני אמריקה. ירמי היה מעוניין. החלטנו לגשת ולהציץ. הגברת שבחברתנו התקשתה ללכת על עקביה הגבוהים. נשאנו אותה על הגב, תוך כדי צחוק ממושך, והתחכנו על הצורה הנכונה להובלת פצועים והרוגים.

בבית הציוני מלא האולם זמרים, מחללים, רקדנים וחקיינים. הסדרן היה מוכן לתת לי להיכנס לאולם הבחינות, על סמך תעודת-העתונאי, אך סירב בהחלט להרשות את הכניסה לירמי ולגברת. לא היו להם תעודות יחסניות.

ירמי התרגז. הוא הוציא מכיסו תעודה עם תמונה. לא תמונתו שלו.

כאן זה לא היה שוהה כקליפת השום, וגם אי-אפשר היה להראותה לאיש. הסדרן עמד על שלו. לשוא משכתי את אחד האנשים החשובים וסיפרתי לו שאחד הלוחמים המצטיינים רוצה להיכנס. הוא משך בכתפיים.

ירמי והגברת נשארו בחוץ. שעה שנכנסתי להציץ ולדוח. כשיצאתי כעבור דקות מעטות, היו השניים שקועים במישחק מעניין. באמצע האולם ישנה מחיצה ארוכה, המשמשת מסגרת לתערוכת תמונות או תצלמים. המחיצה אינה מגיעה עד לרצפה. אי-אפשר לראות את פני האנשים המסתובבים מאחוריה ואת גופם העליון, אולם רגליהם חופשיות.

ירמי והבחורה עסקו בניחוש. הם הסתכלו ברגלים וניחשו זה באוזני זו מה מראה הנימים, מה הגיל ומה מידת היופי. כעבור כמה שניות היה יוצא האדם השלם, ואפשר היה להשוות. לרוב זה מאכזב. הגברת בעלת הרגליים החטובות והנעליים האדומות גבר-הות'העקבים מתגלה כאשה בגיל העמידה, חסרת כל הענין. הרגליים המגרות והמסונות דלות שייכות לאף ארוך ומשקפיים.

★ ★ ★

כרתי את ירמי לראשונה בניסיונות בלתי-רגילות. זה היה באותו ערב חשוך, כאשר נערכה ההתנפלות על שלום כהן ועלי. בצאתנו מן הבית ראינו מדורה דולקת ברחוב הסמוך, מרחק כמה עשרות מטרים, ושירים נוגים הידהרו מסיבה.

כעבור כמה שניות ניתכו עלינו מכות האלות. שלום צנח מחוסר הכרה, המתנפלים התרכזו עלי. שכנה מבוהלת פרצה בצעקות אימים. החיילים ליד המדורה שמעו את הצעקות ובאו בריצה. המתנפלים קפצו לתוך הגיפ שלהם והסתלקו.

אני זוכר את פניו של ירמי, כשהתכופף עלי ובדק את שלום אברי. מי שראה את ירמי פעם אחת, אינו שוכח את פניו לעולם. הוא הביא את שלום לבית-החולים, ושם פגשתיו שנית כשהגעתי. מאז אני זוכר אותו כאדם שהופיע ברגע הנכון, ואולי הציל כמה עצי-מות.

ידעתי שהוא בחור מזור. בן 23 זה, שראה כל כך הרבה דם, חניך השומר-הצעיר ובוהר הכשרה שהתנדב לפעולות כה רבות, התי באמת מיוחד במינו. פעם נסע עם כמה חברים בסנדר פתוח ליעין-הוד. בדרך לקחו טרמפיס-סית, צעירה אמריקאית, וירמי עלה על הארגז מאחור. לפתע הסתכל הנהג אחורה וראה שירמי איננו. הצעירה נבהלה, בטוחה שבגללה נפל החייל אחורה ופצת את גול-גולתו.

הנהג הכיר את ירמי. הוא טובב את מכר יתו וחזר בכביש. כעבור כמה קילומטרים ראה את ירמי צועד צעידה צבאית בכביש, בזרועות מתנופפות בקצב, בכיוון ההפוך. נסתבר שירמי שינה את דעתו, קפץ מן המכונית הדוהרת כפי שאומן לעשות, ופסע לו להנאתו בדרך חזרה לתל-אביב.

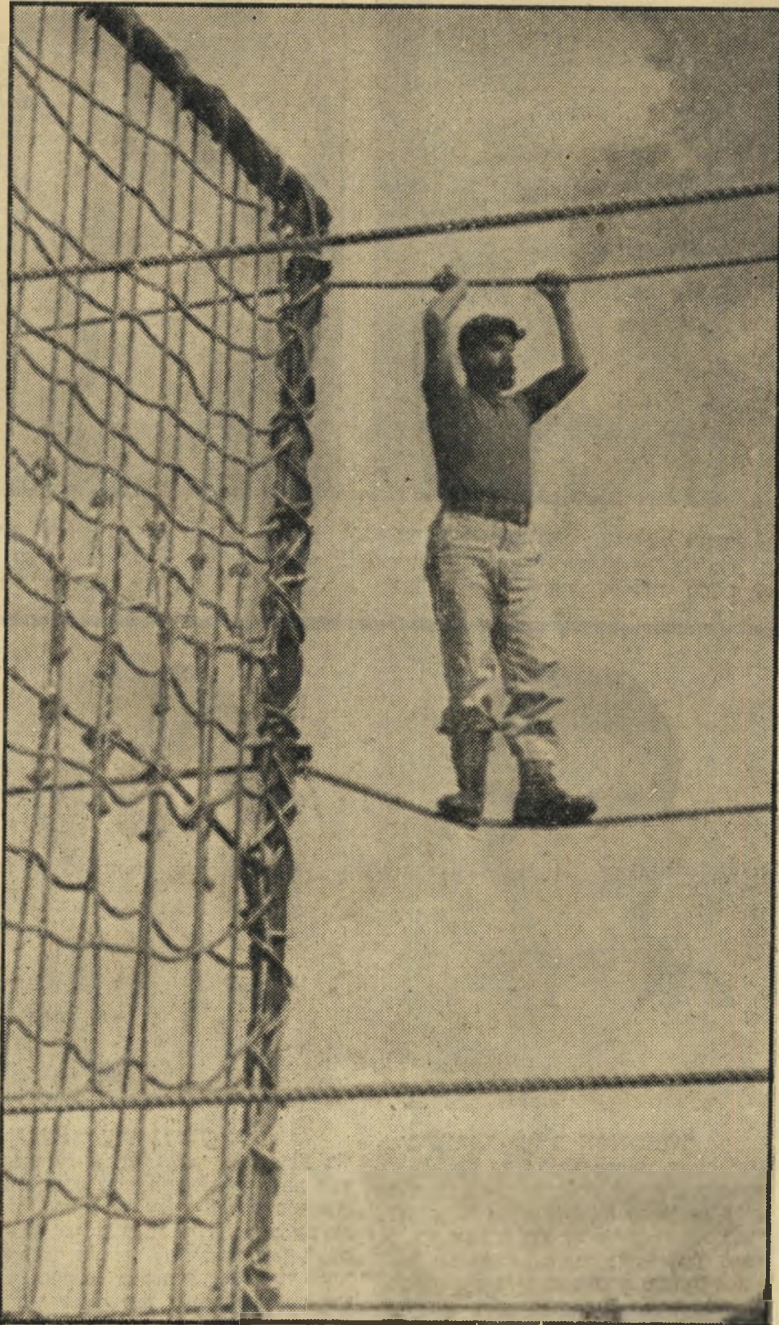
★ ★ ★

לש לכסף לא היה לירמי בכלל. כשנפתי גש בחבר ימאי, המבוגר ממנו בשני תיים-שלוש, ונוכח לדעת שאין לו כסף לחזור לאונייתו, פישפש ירמי בכיסו, מצא בו הון של חמש לירות. חצי בחצי, הכריז, ונתן לחברו שלוש לירות. חצי לירה יותר, בגלל הגיל.

ארבעה ימים אחרי שראיתי לאחרונה ערכה חבורת האש זבח ליד גשר-הרכבת החדש על הירקון, לזכר חללי כביש סדום. הזבח נמשך עד הבוקר. ירמי חזר עם חברתו, גלילה, בסנדר של חבר. בדרך ראו את עתוני-הבוקר — שני פועלים נהרגו ליד אבן-יהודה.

ריח של אבק-שריפה עלה בנחירי ירמיהו בורדנבו. הוא אמר שלום לחברתו ועלה לירושלימה, לראות את משפחתו. בערב הצטרף לפעולה, כדי לראות איך הצעירים עושים את המלאכה בלעדיו. שם באה שעתו להתנדב בפעם האחרונה לתפקיד מסוכן ובלתי-צפוי.

זה היה ביום הולדתו ה-23. אני שמח שהכרתיו.

ירמי

גאת אורי אבנרי

רציתי להזכיר את הקטע מתוך הספר גשרי טוקור'י, בו מסביר האדמיראל לטייס מדוע היה עליו לחתור על ביתו, על עבודתו ועל ילדיו ולבוא למלחמה, בעוד ששום אדם אחר בעיר מולדתו לא חיתר על שום דבר. אולם שכחתי את הקטע. עתה הוא מונח לפני:

דברי הטייס הרגיוזו את האדמיראל. סמויות, הוא אמר בנעם. המעמדות תמיד נופלות על מעטים, אתה יודע זאת... איש אינו יודע לעולם נופלים הגיבוס השחורים בחלקו. אבל כל חברה מחזיקה מעמד הודות למאמציהם. כן, הודות לקרבנותיהם, של מעטים.

ובמקום אחר, בשיחתו אם אשת הטייס; בעלך הפציץ גשר. הוא לא היה מוכרח לעשות